

Latgalīšu woceleite

Latgali var tikai mīlēt

Valentīna Garkalne: «Dziedot psalmus, atveram Debesis»

Egita Terēze Jonāne

Savu bērniību pavadīju pie omītes Līksnas pagasta Baraviku sādžā, un mēs – omīte, brālis un es, – bieži apmeklējām kapsētu, lai svinētu kapusvētkus vai lai pavadītu mūžībā šīs sādžas vai blakus ciemu sirmgalvjus vai jaunākus cilvēkus. Šajos pasākumos piedalījās priesteris un sievas, kuras dziedāja psalmus. Toreiz dziedātāju bija daudz. Šovasar redzēju citu ainu. Kapusvētkos mazā kapsētā Naujenes pagastā dziedāja tikai trīs sirmgalves, savukārt manos dzimtas kapos Līksnas pusē dziedātāju bija nedaudz vairāk, bet visiem jau sirmas galvas un liela gadu nasta plecos.

Jautāju Aizkalnes katoļu draudzes čaklai psalmu dziedātājai Valentīnai Garkalnei, kāpēc ir jādzied kapsētā un kā šai garīgajai tradīcijai pieradināt jauniešus.

“Tagad vairs netieku dziedāt baznīcā un kapos, sāp kājas. Atceros visas melodijas, taču vairs nav balss. Balss ir jātrenē. Labi, ka ir Latgales radio, varu dzirdēt Svēto Misi.

Valentīna Garkalne cer, ka Latgalē arī nākamās paaudzes turēs godā psalmus un baznīcas dziesmas

«Kad es sāku dziedāt psalmus, cilvēku laukos bija vairāk, tāpēc bēres bija lielas, arī dziedātāju baznīcā bija vairāk. Skolu, kur mācītu psalmus, nebija. Gāju uz baznīcu ar mammu, vecmammu jau no bērnības. Gājām basām kājām, tikai pirms pašas baznīcas notraucām putekļus, uzvilcām zeķes un kurpes. Klausījos, kā dzied tantes, vēlāk iemācījies lasīt un tad jau zināju, kas kur atrodas lūgšanu grāmatās. Pati dziedāt sāku tad, kad bērni paaugās. Baznīcā nekāpu augšā pie ērģelēm, kur bija koris, dziedāju dziedātāju solos. Mūs priesteris un cilvēki lūdza dziedāt psalmus mājās un kapos. Toreiz mirušos izvadīja no mājām, tagad ir citādāk – izvada baznīcā vai kapos,” pastāstīja Valentīna.

Cilvēki parasti paši vai ar priesteru starpniecību atrod tālruna numurus un sazinot lūdza sievas padziedāt bērēm, turpināja stāstījumu Valentīna. Un atminas, ka, dziedot psalmus mājās (tas notika vakarā pirms pašas bērņu dienas), mirušais bija nolikts lielākajā istabā, bet sievas, kuras dziedāja psalmus, sapulcējās citā. Viena sieva parasti uzņēmās vadītājas lomu, pateica citām, kurš psalms jādzied, un pirmā sāka dziedāt pareizā melodijā.

Ir priesteri, kas mirušos ļauj izvadīt no baznīcas, un, kā novērojusi Valentīna, pēc Svētās Mises, kad piederīgie atvadās un kad mirušo nes līdz mašīnai, dziedātāji dzied lītāniju par mirušajiem, nevis psalmus, iespējams, vairs nav kam tos dziedāt.

Psalmu dziedājumi jeb lūgšanas par mirušajiem ir mutvārdu tradīcija, ko nodod no paaudzes paaudzē

Valentīna uzskata: «Lai dziedātu psalmus, jāzina melodija un vārdi. Bet tos var iemācīties tad, ja bērns iet līdz mammai, vecmammai uz baznīcu vai kapiem. Jaunie paši neies. Vajag viņus pieradināt. Es pati gāju, skatījos un mācījos to, ko dara psalmu dziedātājas. Taču tagad lauki paliek tukši. Arī Aizkalnes baznīcā jauno ir maz, vecie nevar aiziet vai dodas mūžībā. Tāpēc psalmus dzied vien dažas sievas. Mirušie gan būtu jāizvada ar psalmiem, tā tas bijis visos laikos.»

Tāpat Valentīna novērojusi, ka jaunā paaudze Dievu un ticību saprot un pieņem citādāk nekā viņu vecvecāki vai vecāki. Citi laiki, saka Valentīna, un turpina – bet Dievs ir tas pats Dievs. Tāpēc viņa pati ciena savu bērnu, mazbērnu, kuriem jau ir savi bērni, attiecības ar Dievu un Baznīcu, tic, ka Dievs mājā katra cilvēka sirdī.

«Jūs jautājāt, vai cilvēks dziedot lūdzas ar divkāršu spēku, es teikšu, ka, dziedot psalmus, atveram Debesis tam, kurš ir nomiris, un gan jau atveram Debesis arī sev. Tās dziesmas – psalmi – ir skaistas, stāsta par cilvēka mūžu, Dievu, Debesīm. Un arī baznīcā jāskan cilvēku balsim un ērģelēm, citādi nemaz nevar būt. Gan jau Dievs aizmaksās dziedātājiem. Viss ir Dieva godam. Un Dievs jau visiem ir viens.

Kad es pārbraucu no baznīcas, vienmēr jutos vieglāk. Tagad, kad esmu pa mājām, no rīta lūdzu savas lūgšanas, pēc tam klausos Latgales radio. Tur ir gan Svētā Mise, gan Rožukroņa lūgšana. Paldies, ka tāds radio ir. Mums, vecajiem, ir jātic Dievam, esam izauguši ar ticību, bet jaunie lai dara pēc sava prāta,» teica Valentīna un aicināja lasītājus mācīties dziedāt psalmus.

94. psalms (latgaliski)

Atnuocit(i), prīcojamēs Kungam, dzīdojam Dīvam,
Pesteituojam myusu, pa prišku veramēs uz vaigu
Juo ar pateikšonu un ar dzīsmem dzīdojam Viņam.

Kēneņu, kuram vysas lītas dzeivoj, atnuocit(i), gūdynojam.

Jo Dīvs lels Kungs un Kēneņš lels par vysim dīvim, jo naatzeisi Kungs ļaužu sovu,
Rūkā Juo ir vysas Zemes molas, un kolni, augstumi Viņam pīdar.

Atnuocit(i), gūdynojam.

Jo ir jiura, un Jys padarejs ir viņu, un sausumu padareja rūka Juo.
Atnuocit(i), pasaklanēsīm, raudojam pret Kungu, kurs myus' radejis ir, jo Viņš ir Kungs Dīvs myusu, bet mes ļauds Viņa un vuškas ganeībuos Juo.

Kēneņu, kuram vysas lītas dzeivoj, atnuocit(i), gūdynojam.

Šudiņ Juo bolsu dzērdēsi, naapcītyno jat sirdis jyusu, kai apkaitynuošonas laikā tuksnesi, kur mani kārdynuoja tāvi jyusu, koč davīrēja un redzēja dorbus munus.

Atnuocit(i), gūdynojam.

Četrdesmit godu kluot beju ciļtei tai un saceju, vysod jī maļdejuos ar sirdi,
viņi taipat napazyna ceļus munus, kotrim asu zvērējis īkš munas dusmes, kod nāis uz dusēšonu munu.

Kēneņu, kuram vysas lītas dzeivoj, atnuocit(i), gūdynojam.

Myužeigu dusēšonu dūd vysim ticeigim nūmyrušym, o Kungs, un myužeiguo gaisma lai speid viņim myužam.

Atnuocit(i), gūdynojam.

Kēneņu, kuram vysas lītas dzeivoj, atnuocit(i), gūdynojam.

Uzziņai:

* Psalmu dziedājumus ieviesa jezuīti 18. gadsimtā. Muzikologs Mārtiņš Boiko atradis, ka pirmie psalmi latgaliešu valodā publicēti lūgšanu grāmatā "Nabożeństwo ku czci y chwale Boga w Trójcy Świętej Jedynego" (Lūgšanu grāmata Trīsvienīgā Dieva godam), ko izdeva jezuīti 1771. gadā.

* Melodijas un psalmu vārdus pārmanto no paaudzes paaudzē mutvārdu ceļā, dzied tos no galvas vai no grāmatām. Psalmus dzied mājās vai kapos pirms mirušā apbedīšanas (izvadot mirušo no mājām, dziedātājas iepriekšējā vakarā sanāk blakus istabā pie liela saimes galda, ko rotā krucifikss un aizdegtas sveces), tāpat tos dzied baznīcā Visu dvēseļu dienā 2. novembrī, mirušo piemiņas pasākumos novembrī kapsētās, tautā sauktos sveču vakaros, un kapusvētkos.

* Latgalē saka – psalmis, psalmys, saļmis. (Avots – www.nematerialakultura.lv)

www.nematerialakultura.lv
un Egitas Terēzes Jonānes foto

Šis projekts tiek realizēts ar Latgales reģiona attīstības aģentūras, Valsts kultūrkapitāla fonda un AS «Latvijas valsts meži» finansiālu atbalstu